

"...Ой котилася ясна зоря з неба"

Мануйлівка із Григором Тютюнником

Олексій НЕЖИВИЙ

Доктор філологічних наук, професор, письменник

УПРОДОВЖ тих днів не покидало постійне відчуття незримого й правдивого слова незабутнього Григора Тютюнника, якому в ці грудневі дні виповнилося б 85 літ. Саме тут, на Лелечому кутку, в селі Мануйлівка Козельщинського району, в шістдесяті-сімдесяті роки минулого століття він жив і творив, коли ненадовго, а це один чи два літніх місяці, перебував "у сукої та душевній рівновазі".

Тому на думку відразу приходять листи Григора Тютюнника, де Мануйлівка закарбувалась назавжди:

Мануйлівка, 21 червня 1967 р.

Я зараз у відпустці в селі Мануйлівка на Полтавщині. Теслюю, ловлю рибу у чудовій річці Псьол, дивлюся, слухаю і т. ін.

Мануйлівка, 20 серпня 1970 р.

Справжню поезію дарує мені молоденька осінь. Соняшки зрізали, і той соньок (так у нас кажуть), що завжди буцав мене по голові, як я їхав удосвіта на Псьол, уже не б'ється, а дряпається рункою. Осталися на городах самі полозки сояшничані. Колись я іздив на них верхи й кричав: "Ньо-о-о!" Коли це було...

Копають і картоплі, майже без бадилля вони – висушила суша. Зелені й бугриться на голих грядках тільки редька, порепана, твердолоба й живуча, як начальство. А оце недавно кружляв над селом журавлиний ключ. Видно, загубили котрогось журавлика, бо довго й тоскно курликали. Я саме тесав короб на вікно, покинув і сидів на спориші посеред двору, задравши голову, а тоді зболіла шия, то ліг – так довго кружляв той ключ.

(Закінчення на 13-й стор.) →

"...Ой котилася ясна зоря з неба"

Мануйлівка із Григором Тютюнником

← (Закінчення. Початок на 1-й стор.)

Лелеки із сусідніх хат уже полетіли. А до того лелеченята вчилися літати. Утішна й люба це картина, коли лелеченята підплигують у гнізді й махають крилами, пробують: понесуть чи не понесуть. А в самих дзьоби чорні й ноги чорні. Доки долетять у теплі краї, почервоніють, і лелеченята стануть уже лелеками...

Ліс цього року бідненький: немає глodu, не ятриться червоно на узліссі, як жарок у багатті; немає й грушок та кислиць, нічим поласувати проїжджому рибалці. На луках удосвіта туман, як вода, блищить проти старого місяця, а над річкою він аж стовпами стоїть, вище лісу ті стовпи. Ніщо не клює, крім лящів та коропів. Коропи потужні, як і торік, рвуть жилки, мов павутину. Один рибалка присягався, що бачив, як на Кулиніному (це яма) викинувся короп сторчма, а на бороді жилка з грузилом теліпається. Бре-ше, анахтемський, але ж гарно.

...А ліс красується проти місяця, піщана коса висвічує воцано.

Мануйлівка, 20 травня 1971 р.

І ось я знову в милій мой Мануйлівці, коло Псла-ріки, кращої за яку немає жодної ріки в світі та й на інших планетах інших галактик!

Боже мій, як тут усе пахне! Земля, трава, дерева, хліба молоді, вода у криницях, навіть мій велосипед, мій перлетуум-мобіле, не технікою пахне, а Мануйлівкою! А бузки!.. Навіть найпошмуриший, який лише може бути, жонофоб, удихнувши його пахощі, подумав: "Не завадило б закохатися". Ось який тут бузок. Та ба, закохуватися ні в кого: всі Катрі в роз'їздах – у Харкові, Донбасі та ще біс знає де. Це, їй-Богу, якийсь масовий психоз – тікати з села. Раніше тут було і голодно, і холодно – зрозуміло, чому тікали. А зараз інерція, чи що, діє? Сумно.

Мануйлівка, 18 серпня 1977 р.

Риби у Пслі так мало, що аж моторошно робиться, як дививши на воду – ніби мертва, ніби застигла на віки лава з правданного вулкана. Руда і мовчазна. Хіба хижак ударить десь, як останній покрик життя живучого сильного звіра. Назвав був ставочок серед степу (зветься "Куминово балко") з коропцями та червоними (красені!) карасями. Ловко повудив з тиждень, хоч і сідницю довелося замочити кілька разів.

...Годі, Кумина балка живіша. Взагалі природа живіша од людей.

Мануйлівка, 24 червня 1978 р.

Мануйлівка! Тут все пахне – сіно, акація, бузина в цвіту, сосна (теж у цвіту, бо за холодами прилізнула цвісти), усі трави й квіти, польові і лугові, цвіт ожини (ежевика) в лісі, навіть вода

пахне сим багатоцвіттям, і я щасливий у супокі та душевній рівновазі.

...Пишу "Житіє Артема..." і ловлю рибу холодними ранками. Курю кременчуцьку "Приму". Одяг – фуфайка, взувачка – кирзові або гумові чоботи.

А ще нотатки із записника:

Побачив з гори (у Мануйлівці було се). Тополі в степу, – цілу гребінку з тополь і так було потім... А вночі снилася вся Україна... Образ України здавна й по сьогодні.

Тут, на Лелечому кутку, збереглося головне – світла пам'ять сусідів, односельців, а дехто із них твердо впевнений, що саме про його близьких чи знайомих Григир Тютюнник написав у літературному творі, це про нього згадав, як, наприклад, у новелі "Паливода": "...мій супутник, легкий у ході, ловкий собою хлопець з кременчуцького автозаводу".

– Так оце ж про мене, – каже тепер ствердно й сумовито Валентин Попенко. – Ми й рибалили на Пслі не один раз, а ще Григир Михайлович по-сусідськи нам і пригребицю допоміг облаштувати...

Особливо глибоке проникнення в життєпис Григора Тютюнника, художній світ його літературних образів відчувається в краєзнавчій творчості учительки української мови і літератури із Кременчука Ніни Леонтівни Данько, автора

есею "Григир Тютюнник і Мануйлівка" (2014 р.), що написаний на основі спогадів дружини письменника Людмили Василівни та мешканців села Мануйлівки. В останні роки свого життя Людмила Тютюнник майже не розлучалася з рідною оселею, а з Ніною Данько ділилася найсокровеннішим: спогадами про чоловіка – Григора Тютюнника, про його життя-буття в Мануйлівці.

Того дня Ніна Данько презентувала книжку прозових творів "На Тютюнниковому Лелечому кутку" (Харків, Майдан, 2016), куди ввійшли новели та оповідання, де ще раз осмислено сутність образного світобачення Григора Тютюнника, що ґрунтувалася на основі власного життєвого досвіду, досягаючи вершин художньої та історичної правди. Усупереч певній трафаретності багатогранність художньо-історичних картин національного образу світу, створених талановитим письменником.

Думається, що найбільш переконливо Ніна Данько вибудовує авторське трактування образу літературного героя Данила Коряка із оповідання "Деревій". Ним став мешканець Мануйлівки Данило Попенко. А ще мануйлівські

зустрічі із лісовим сторожем і рибалкою спонукали Григора Тютюнника до написання оповідання для дітей "Лісова сторожка", де найголовніше – це гармонія у стосунках людини й природи, а головний персонаж – старий Данило Коряк. "Під самою горою в затінку старезної груші притулилася, як біленький вулик, хатка на одне віконце, під солом'яною стріхою на самі очі. За проминулі роки зістарілась, угрузла в землю, але двері гостинно відкриті. На їхньому темному тлі біліє знайома постать сторожа, діда Данила Попенка, який живе уже в його "Деревій". Він схожий на недремного стража великих скарбів: високий, кістлявий, зі строгим блідим лицем. Приставив долоню дашком, короткозоро мружить очі проти невисокого сонця. А назустріч їм з усіх ніг, заливаючись дзвіночком, біжить рудий криволапий цуцик, схожий на отого жучка-кузьку, що в жнива водиться на колосках. Григир завмер, щоб не сполохати картину, яка вже проростала в його майбутній творі. Це буде казка! Такої ще не було: про суворого й доброго старого сторожа лісу, про його вірного вухатого помічника Кузьку, про беззахисні саджанці та ненажерливіх вепрів. І про лісову сторожку, що берегтиме добро, красу й дитинство..."

Саме вчителька Ніна Данько повернула первозданий вигляд одній із кімнат у літньому будиночку на колишній садибі Корецьких, де мешкала теща Григора Тютюнника – вчителька місцевої школи Віра Дмитрівна Корецька. Разом із учнями, вчителями, односельцями заходимо до невеличкої оселі, що є справжнісіньким музеєм. А там і автограф листа Григора Тютюнника в Мануйлівку, що написаний у січні 1963 року, його письмове приладдя, рибальське начиння, радіоприймач, столик, який змайстрував сам письменник...

На Лелечий куток приїхали разом із уродженцем Мануйлівки, тепер доктором філологічних наук, професором кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Каразіна, письменником Володимиром Калашником. Майже щоліта він зустрічався у рідному селі із товаришем студентських років. На книжці "Крайнебо" 26 квітня 1976 року Григир Тютюнник написав: "Володі Калашнику, – щоб сиділи ми щоліта в осяяному зорями садку з білими яблуками на яблунях і дядько Денис щоб розказував нам про рибу: "Не клює й раз!", тим самим увічнивши ще одного мешканця Мануйлівки – Дениса Лукича Артюшенка, дядька Володимира Калашника й найбільш знаного в селі рибалку-оповідача.

У вірші Володимира Калашника "Пам'яті Григора Тютюнника" є тремтливі рядки, теж народжені в Мануйлівці:

*Щоб за порогом батьківської хати
Нам світ стелив прозору далину
І щемний той холодний запах м'яти
Нас повертав щоразу у весну.*

*Щоб наша пісня линула із саду
І Псло мав зорить на полпапки,
Й автографи серпневі зорепади
Писати в серце просто від руки.*

...Зорі в нічному небі над Лелечим кутком завжди сяють яскраво. І коли якась зірка стрімко падає вниз, здається, що від її світла на землі стає тепліше.

Олексій НЕЖИВИЙ.